

Újabb kutatások az M0 autópályán Növény utcai csomópontjában – További adatok a középső neolitikus település megismeréséhez

(Budapest, XXII. ker., Növény utca – Nagytétényi út – Budafoki út)

Az M0 autópályán déli szektorának Növény utcai csomópontjában a Budapesti Történeti Múzeum a NIF Zrt. megbízásából 2010-ben megelőző feltárást végzett. A kutatás akkor a tervezett nyomvonalon, két nagyobb, a kereszttirányban áthúzódó 6-os számú főúton, illetve az azzal párhuzamos Budapest–Tárnok–Székesfehérvár (30/a) vasútvonal által elválasztott területre terjedt ki. A Dunától távolabb, a 6-os úttól északnyugatra, a Nagytétényi úti összekötő és a Növény utca által alkotott L alakú nyomvonalszakaszon („A” terület) középső neolitikus, római kori és középkori lelőhelyek kerültek elő. A délkeletre elterülő, szabálytalan ötszög alaprajzú területen („B” terület) késő avar és középkori telepnyomok, egy késő bronzkori temető két sírja, valamint szórványosan középső neolitikus objektumok kerültek napvilágra (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011).

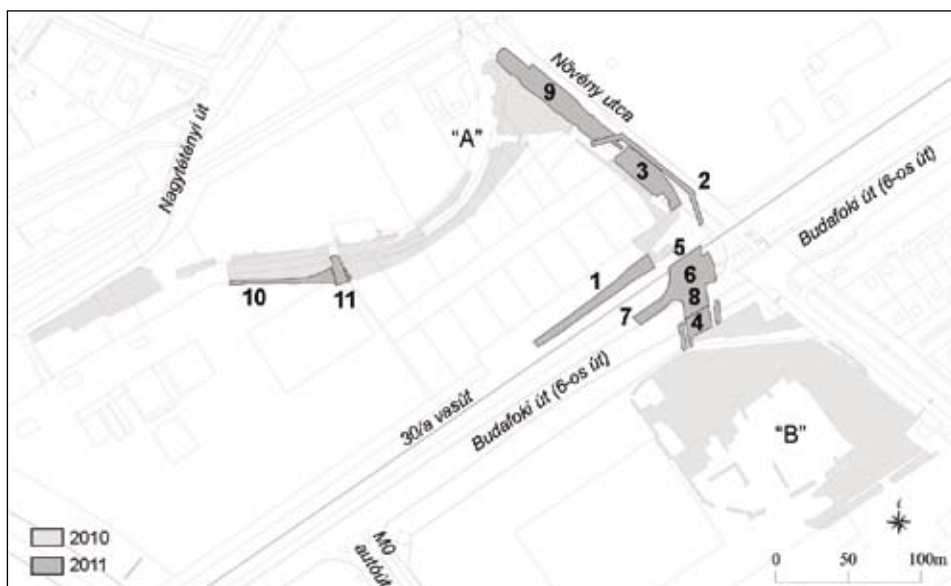
A kivitelezés megkezdéséig mindvégig forgalom alatt álló Növény utca nyomvonalán („A” területen), valamint a 6-os számú főúton, ill. a 30/a vasútvonal és a Növény utca csomópontjában tervezett aluljáró és annak lehajtói területén („A” és „B” területek közötti térség) 2010-ben nem volt lehetőség elvégezni a régészeti kutatást. Kisajátítási és közműkiváltási problémák miatt az „A” területen nem tudtunk kutatni a Nagyté-

New research at the intersection of Növény Street with the M0 Motorway – Further data on the Middle Neolithic settlement

(Budapest XXII, Növény Street–Nagytétényi Road – Budafoki Road)

In 2010, preventive archaeological excavation was conducted by the Budapest History Museum commissioned by NIF Zrt., at the road intersection of Növény Street with the southern sector of the M0 Motorway. Research along the planned path covered two relatively large areas divided by Route 6 running transversely, and the Budapest–Tárnok–Székesfehérvár (30/a) railroad running parallel with the path. Further from the Danube, northwest of Route 6, at the L-shaped section of the path formed by Növény Street and the connecting road section at Nagytétényi Road (Site “A”), middle neolithic, Roman and medieval archaeological sites were excavated. In the irregular pentagonal territory situated in the southeast (Site “B”) late Avar and medieval settlement traces, two graves from a late bronze age cemetery, and sparsely distributed middle neolithic features were uncovered (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011).

In 2010, there was no possibility to conduct archaeological research along the path of Növény Street (Site “A”) since it was continuously used by traffic up until the beginning of construction works. Nor was it possible to work in the territory of the tunnel planned at the junction of Route 6, railroad 30/a and Növény Street

1. kép: A Növény utcai csomópontban, 2011-ben végzett szakfelületek összesítő helyszínrajza
 Fig. 1: Complex plan of the archaeological observations at the Növény Street intersection in 2011

tényi úti összekötő középső szakaszának egyes pontjain sem. Ezeken a területeken a régészeti jelenségek feltárását 2011-ben a NIF Zrt. által megbízott M0 déli ág II. Konzorcium A-Híd Építő Zrt.-vel kötött együttműködés alapján, a közlekedést folyamatosan biztosító kivitelezés egyes fázisaihoz kapcsolódó földmunkákkal egyidejűleg, kézi munkaerő bevonásával több ütemben, régészeti szakfelület keretében végezhettük el (1. kép). A földmunkával érintett területek közül kivételt jelentett az aluljáró oldalát képező résfalak, az azokat merevítő pillérek, valamint a talaj ideiglenes megtámasztását szolgáló ún. szádfalak keskeny sávja, ahol a sajátos technológia miatt régészeti megfigyelést és feltárást nem lehetett végezni. Ettől eltekintve a kivitelezéshez kapcsolódó munkák során a lelőhely még megmaradt jelenségeinek kutatására az adott körülményeknek megfelelően lehetőség nyílt. A

and the connected exit roads (the area between Site “A” and “B”). We were not able to excavate in Site “A” in certain parts of the middle section of the connecting road at Nagytétény Road either due to problems of expropriation and relocation of public utilities. We could unearth the archaeological features situated in these territories in 2011, within the framework of archaeological observation involving manual work, in parallel with the earth-moving work related to distinct phases of the construction that permitted uninterrupted traffic flow (Fig. 1). The excavation was carried out on the basis of a cooperative agreement with M0 déli ág II. Konzorcium A-Híd Építő Zrt. that was entrusted to the museum by NIF Zrt. Exceptionally, among the territories impacted by earth-moving, due to the specific technology being used we could not carry out archaeological observation and excavation in the narrow stripes de-

2. kép: A „vágányelhúzás” területe feltárás közben, nyugatról

Fig. 2: Area of the temporarily relocated railroad during excavation from the west

kutatás minden tekintetben kapcsolódott a 2010. évi feltáráshoz, így a régészeti jelenségek nyilvántartását az előzményekhez kapcsolódva folytattuk.

1. Szakfelületek a csomóponti műtárgy kivitelezését megelőző földmunkáknál („A” terület)

A Növény utca, a 6-os főút, és a 30/a jelzésű vasútvonal csomópontjába tervezett aluljáró, illetve a hidak kivitelezésének megkezdése előtt a vasúti pálya ideiglenes áthelyezésére, ún. „vágányelhúzásra” került sor. Az ideiglenes töltést a meglévő pálya északnyugati oldalán, azzal párhuzamosan, a Növény utcától nyugatra húzódó szakaszon alakították ki a felső humuszréteg teherbíró altalajig történő letermelését követően (1. kép 1). A délnyugati irányban fokozatosan elkeskenyedő, közel 100 m hosszú, 10 m széles, összességében 600 m² kiterjedésű területsáv humuszolására, ill. feltárására 2011. március 1. és 3. között került sor (2. kép). Az ideiglenes pálya nyomvonala északkeleti irányban kapcsolódott a

fined by the slurry walls constituting the side of the tunnel, the buttresses supporting them, and the curtains serving as temporary soil support. Apart from these cases, we were able to study the surviving phenomena on the site depending on the work conditions of the construction. The excavation was related in every respect to the research conducted in 2010, so documentation of the archaeological features was prepared as a continuation of the preceding documentation.

1. Archaeological observation during the earth-moving preceding the construction of the structure at the road junction (Site”A”)

Preceding the construction works of the tunnel and bridges at the junction of Növény Street, Route 6, and railroad 30/a, the railroad track had to be temporarily relocated. The temporary embankment was constructed on the northwestern side of the original track, parallel with it, after removing the humus layer down to the level of the high carrying capacity subsoil (Fig. 1.1). The researched territory comprised a nearly 100 m long and 10 m wide band tapering toward the southwest, with a total extent of 600 m² (Fig. 2). The subsoil was removed and the excavation was conducted from 1 to 3 March 2011. The path of the temporary track adjoined the northeastern side of the territory researched in the autumn of 2010 bordered by Növény Street and the embarkment of the railway that ran parallel with Route 6. This territory proved to be archaeologically empty.

In the northeastern part of the opened territory, below a 40-50 cm thick humus layer that gradually reduced to 20-30 cm at the foot of the slope, a loose, sandy, silty, clayey subsoil appeared. Similarly to

Növény utca és a 6-os úttal párhuzamos vasúti töltés által határolt, 2010. őszén már kutatott területhez, amely régészeti szempontból negatívnak bizonyult.

A megnyitott terület északkeleti részében 40-50 centiméter vastagságú, a rézsútalp felé fokozatosan 20-30 cm-re vékonyodó humuszréteg alatt lazább, homokos, kőzetlisztes, agyagos altalaj jelentkezett, amelyben a 2010. évi feltáráshoz hasonlóan mindössze két újkori beásást észleltünk. Tőlük kissé délebbre egy kisméretű újkőkori gödört (SE 396) találtunk, majd a terület délnyugati végében koncentrációval, kevésbé homokos, kötöttebb altalajba ásva, további hat, a középső neolitikum időszakába tartozó gödörre bukkantunk. A szabálytalan formájú sekélyebb beásások mellett (SE 937, 939, 942) két objektum kerek, lefelé enyhén szélesedő oldalú, egyenes aljú méhkas alakú gödör volt (SE 941, 943). Az egyik kissé ovális, egyenes aljú gödör (SE 938) középső részében, a betöltésének aljában, a bedobott kagylóhalom tetején nagyjából középtájon, egy lefelé fordított Zseliz díszítésű, gömbös testű

the 2010 excavation, only two modern pits were visible here. A bit south from of these pits, a small Neolithic pit (SE 396) was found. Six more pits were brought to light from the middle neolithic period, concentrating in the southwestern end of the territory. The pits were dug into a less sandy, more compact subsoil. Besides the more irregular, shallow pits (SE 937, 939, 942), two of the features (SE 941, 943) were round, beehive-shaped pits with somewhat downwardly widening sides and flat bottoms. In the middle of a slightly oval pit with a flat bottom, at the bottom of the fill, the lower part of a vessel with a globular body and Zseliz type decoration was found in approximately the center of top of a pile of shells that had been thrown into the pit (Fig. 3). The rim and neck of the originally spherical segment- or bottle-shape vessel was broken off, either accidentally or intentionally, and the broken surface was thoroughly polished (Fig. 4). The feature cannot be considered a simple refuse pit. The presence of the numerous refuse pit. The presence of the numerous shells, the shaping and careful placement

3. kép: Középső neolitikus gödör feltárási közben, betöltésének aljában kagylóréteggel, közepén szájjal lefelé fordított edénnyel

Fig 3: Middle Neolithic pit during excavation with layer of shells in its fill and vessel upside down

4. kép: A kagylóréteg tetején előkerült edény, jellegzetes bekarcolt Zseliz díszítéssel. Az edény sérült felső részét körben lecsiszolták
Fig. 4: Zseliz phase incised vessel found on top of the shell layer. The broken bowl rim was chiselled

edény alsó részét találtuk meg (3. kép). Az eredetileg gömbszelet vagy palack alakú edény perem-, illetve nyakrésze letört vagy azt szándékosan letördelték, a törésfelületet pedig gondosan lecsiszolták (4. kép). Az objektum nem tekinthető egyszerű szemétködörnek, a kagylók nagyszámú jelenléte, az edény kialakítása és gondos elhelyezése alapján mindenképpen az eltemetés szándékosságát kell feltételeznünk.

A vágányelhúzáshoz kapcsolódó régészeti megfigyelés során első alkalommal szerezhettünk bizonyosságot arról, hogy az M0 autótűt Növény utcai csomópontjában 2010-ben kutatott középső neolitikus település egészen a 6-os út vonaláig kiterjedt, kivéve a Növény utca és a vasútvonal kereszteződésétől nyugatra eső háromszöget, ahol a korábbi kutatás során is csak újkori beásások maradványai kerültek elő.

Az aluljáró létesítéséhez szükséges utcaszint lemélyítését megelőzően szükség-szerűvé vált a Növény utca délkeleti szakasza alatt húzódó esőcsatorna áthelyezése is. Az új nyomvonalat a nyugati rézsűtől kiindulva, az utcát keresztezve, majd tompaszögben megtörve a Növény utca keleti oldalán, illetve délkeleti végén ismét

of the vessel all suggest that the objects were purposefully interred there.

The archaeological observation work related to the relocation of the railroad track offered the first possibility to check whether the Neolithic settlement researched in 2010 at the intersection of Növény Street with the M0 Motorway, extended as far as the path of Route 6, with the exception of the triangle situated west of the junction of Növény Street and the railroad where previously only modern pits were found during previous research.

Preceding the deepening of the road level necessary for the construction of the tunnel, the drain running beneath the southeastern section of Növény Street needed to be relocated as well. The new path was designated to begin at the western slope, running across the street, breaking at an obtuse angle on the eastern side of Növény Street, and turning again at an obtuse angle to the south at its southeastern end, on the outer side of the tunnel construction (Fig. 1.2). Several sections of the drain, with its total length of 160 m and a width of almost 3 m could be explored archaeologically in several sections

tompaszögben déli irányba elfordulva, az építendő aluljáró külső oldalán jelölték ki (1. kép 2). Az összességében 160 méter hosszán, közel 3 méter szélességben kiásott csatornaárok régészeti kutatását 2011. március 24-én és 31-én, április 1-én, illetve április 4. és 7. között, több szakaszban végezhetjük el. A munkát a tompaszögben déli irányba forduló 23 méteres déli szakaszon kezdték meg, amely régészeti szempontból negatívnak bizonyult. Itt korábbi földmunkákkal érintett, változó vastagságú humuszmaradvány alatt, lazább, homokos-közetlisztes-agyagos altalajú területet dokumentáltunk, amely ugyancsak a Növény utca és a 6-os úttal párhuzamos vasúti töltés által határolt, 2010. őszén már kutatott, mindössze újkori beásásokat tartalmazó felülethez kapcsolódott. Ezt követően a Növény utca keleti oldalát 120 méter hosszán követő, a jelenlegi útnyomvonalból kieső, érintetlenebb szakasz déli részében dolgoztunk, ahol előkerült a 2010-ben már megfigyelt, mintegy 12 méter széles természetes mélyedés újabb részlete (SE 944), amelyben a korábban megfigyeltékhez hasonlóan, másodlagos helyzetűnek tartható, erodált újkőkori kerámiatöredékek feküdtek. A mélyedés szélénél, illetve attól északra 98,90 és 100,07 mBf magasságnál megjelenő szürkésárga közetlisztes-agyagos altalajban már települési jelenségeket is találtunk – összesen öt, köztük szabálytalan és méhkas alakú középső neolitikus gödör részletét tártuk fel itt (SE 945-949) (5. kép). Tőlük északra, már az úttest alatt húzódó területen, a sárga altalaj fokozatos emelkedését tapasztaltuk, amelynek felső részét jól láthatóan korábbi földmunkák vélhetően az úttöltés alatti alapozás során, 100,20 mBf szinten lenyesték. Emellett ezen a területen jelentős bolyga-

on 24 and 31 March, 1 April, and from 4 to 7 April 2011. Work began at the 23 m long southern section where the trench turned south at an obtuse angle. This area proved to be archaeologically empty. Here, beneath a humus layer of varying thickness and impacted by earlier earth-moving was an area of loose, sandy, silty, clayey subsoil that had been documented as being connected to the surface researched in 2010 autumn, bordered by Növény Street and the embarkment of the railway that ran parallel to Route 6. This surface contained only modern pits.

Following this excavation, we worked in the southern part of the more intact section running 120 m along the eastern side of Növény Street, and situated beyond the present path of the road. Here, a further detail of an approximately 12 m wide natural depression was found that had already been observed in 2010 (SE 944). Here, similarly to previous observations, lay sherds of eroded Neolithic pottery in secondary positions. At the edge of the depression and north of it, settlement features were brought to light as well. These features lay in a greyish yellow, silty and clayey subsoil that appeared at the level of 98.90 and 100.07. a.B.s. Here, details of all together five Neolithic pits with both irregular and beehive-shape forms (SE 945-949) (Fig. 5) were unearthed. North from these pits, in the area under the road, the level of the yellow subsoil sloped gradually and it was clearly visible that the upper part had been cut away by earlier earth-moving work, probably during the foundation of the road embarkment, at the level of 100.20 a.B.s. In addition, this area of the archaeological site was heavily disturbed along an eastern band in the ditch for the channel when the slope of the ditch run-

tás érte a lelőhelyet a csatornaárok keleti sávjában, az utat kísérő árok rézsűjének kiásásakor is. A súlyosan sérült területen a középső neolitikus település jelenségeit a nyugati sávban mindössze egyetlen, mélyebbre leásott kerek, vélhetően méhkas alakú gödör alsó része képviselte (SE 1549). A jelenlegi úttestet keresztben átvágó, nyugat felé forduló csatornaszakasz keleti felében szintén követni lehetett az útalapozáskor történt bolygatást. A nyugati szakaszon, a Növény utca rézsűje alatt egy valószínűleg mélyebbre leásott újkőkori gödör maradványait még dokumentálni tudtuk.

A csatornaárok területén végzett feltárás eredményei szerint a középső neolitikus település a Növény utca nyomvonalára, sőt attól északkeletre is kiterjedt, déli határát pedig itt is a korábban megfigyelt természetes lemélyedés képezte. A települési jelenségek jelentős részét itt a korábbi útépités során elpusztították, és az útrézsű alatt még megmaradt jelenségek is súlyos károsodást szenvedtek.

2. Szakfelügyelet a csomóponti műtárgy (aluljáró, vasúti és közúti híd) kivitelezéséhez kapcsolódóan („A”, ill. „A” és „B” terület közötti szakasz)

A Növény utca délkeleti szakaszának, a csomóponti aluljáró északi lehajtójának („E” rámpa) kialakításához szükséges lemélyítését, az esővíz elvezető csatorna kiváltását és az oldalfalakat képező résfalak megépítését követően, 2011. május 25. és június 7. között végezték (1. kép 3). Az ún. „E” rámpa északi részét korábban a Növény utca útfelületének kialakításakor, illetve közművek fektetésekor, a csatornaárok északi szakaszán megfigyelttel azonos jellegű bolygatás érte. A tervezett lehajtó déli részén a résfalak és a merevítésüket szolgáló respillérek keskeny sávjának

5. kép: Újkőkori objektumok részletének jelentkezése az esővíz elvezető csatorna Növény utcával párhuzamos részének középső szakaszán
Fig. 5: Appearance of the details of the Neolithic features in the middle section of the rain channel parallel to Növény Street

ning along the road was dug. In this seriously disturbed area, the features of the Middle Neolithic settlement were represented by the lower part of a single, deeper, round, and probably beehive-shaped pit (SE 1549). The disturbance could be followed in the road foundation that also lay in the eastern part of the channel section that ran across the present road and turned west. In the western section, under the slope of Növény Street, the remains of a Neolithic pit that had probably been dug deeper could also be seen.

Based on the results of the excavation conducted in the territory of the ditch for the drain channel, the Middle Neolithic settlement must have covered the path of Növény Street, and also extended northeast from there so that its southern border was constituted by a previously observed natural depression here as well. Most of the settlement features had already been

előzetes kiásásokor sértették meg a lelőhelyet. Mindezek ellenére az „E” rámpa területén összességében megnyitott 827 m² felületen 36 régészeti objektumot sikerült feltárnunk és dokumentálnunk (SE 1554-1590) a kivitelezéshez igazodva, több ütemben.

A középső neolitikus település intenzívebb részének jelentősen lepusztult maradványai az „E” rámpa északnyugati szakaszán, az egykori környezetből kissé kiemelkedő, kőzetlisztes-agyagos altalajú alacsony kiemelkedés maradványán, 100,30 mBf magasságnál kerültek elő. Az alacsony kiemelkedés felszínén, a Növény utca egykori alapozása alatt az eredeti terepszint elpusztult; a települési jelenségeknek csak kis számú töredékét tudtuk megtalálni. Ennek ellenére néhány cölöplyuk egyértelműen jelzi az oszlopos szerkezetű épületek egykori jelenlétét ezen a területen is. Az alakatlan gödrök (SE 1555, 1575) mellett szabályos, mélyebbre ásott vermek alsó részét (SE 1564, 1572 stb.) és egy magában álló, földbe vájt kemence alsó részének maradványát (SE 1573) is feltártuk (6. kép). A terület nyugati részén egy északnyugat-délkeleti irányú (újkori?) árok (SE 1572) részlete került elő, amely több, a középső neolit településhez tartozó jelenséget, gödöregyüttest (SE 1575), egy további kemencét (SE 1576), valamint egy emberi maradványokat is tartalmazó gödröt vágott át (SE 1586). Az árokkal jelentősen bolygatott gödör érintetlenül maradt alsó részében előzetesen két egyén rendszertelenül bedobált csontmaradványait tudtuk azonosítani. A szokványostól eltérően eltemetett csontok között a gödör nyugati szélénél kagylóhéjak kisebb csoportját bontottuk ki (7. kép).

Az „E” rámpa területén eredeti terepszintet csak a délkeleti szakaszon tudtunk

destroyed by earlier road construction works and those features that did survive under the road surface suffered serious damage under the slope of the road.

2. Archaeological observation related to the construction of the structures (tunnel, railway bridge and vehicular bridge) (site “A” and the section between sites “A” and “B”)

The deepening of the southeastern section of Növény Street necessary for the construction of the northern exit road of the junction tunnel (ramp “E”) took place after the replacement of the storm water drainage channel and the construction of the slurry walls constituting the side walls, between 25 May and 7 June 2011 (Fig. 1.3). The northern part of so-called ramp “E” had been disturbed previously, in the same way as observed in the northern part of the channel ditch, when the road surface of Növény Street was constructed and the public utilities were laid down. In the southern part of the planned exit road, the archaeological site was damaged when the narrow bands of the slurry walls and their supporting pillars were excavated in advance construction work. Even so, we were able to unearth and document 36 archaeological features (SE 1554-1590) on the surface opened in the 827 m² territory of ramp “E”, in several phases, following the progress of the construction work.

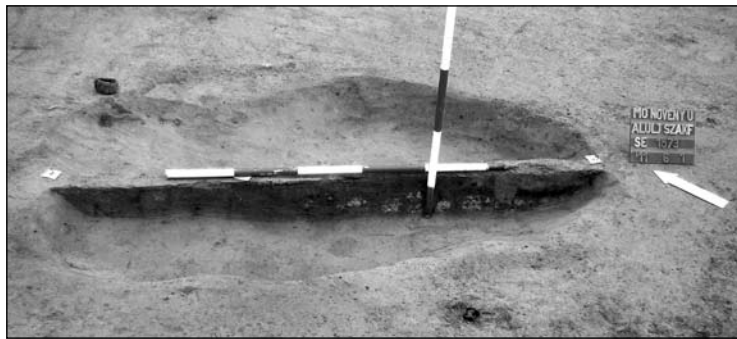
The heavily eroded remains of the more densely occupied part of the middle neolithic settlement were found at the northwestern section of ramp “E”, on what remained of what had been a low elevation comprised of silty, clayey subsoil in the former environment at a level of 100.30 a.B.s. On the surface of the low elevation, under the former foundation of Növény

megfogni, ahol a Növény utca területét az egykori felszint kevéssé érintve, a vasúti töltés irányában feltöltötték. Itt is megtaláltuk a 2010. évi kutatás, valamint az esővíz elvezető csatorna új nyomvonalán 2011. márciusában megfigyelt, itt 98,70 mBf szintig lemélyedő, nagyjából nyugat-keleti irányban húzódó, kb. 12-15 méter széles, agyagos altalajú, fekete mocsaras talajjal kitöltött természetes mélyedést (SE 944). Az egyre mélyülő térszínen kisebb intenzitással, de egészen a mélyedés északi pereméig követni lehetett a középső neolitikus megtelepedés jelenségeit (8. kép). Néhány gödör (SE 1670, 1588 stb.) mellett, a lemélyedés északi szélébe beásva egy kutat is feltártunk (SE 1568), amelynek északkeleti része a résfal kiásásakor megsemmisült (9. kép). A szürkésárga agyagos altalajban 99,68 mBf szinten, közel 4 méteres átmérővel jelentkező kút oldalfala lefelé meredeken, tölcésesen mélyülve 110 centiméterre szűkült össze. Legalját 96,50 mBf mélységben értük el, ahol a természetes kavicsréteg feltűnését követően megjelent a víz. A kútban beomlást nem észleltünk, az egységes betöltés viszonylag jelentős számú kerámiatöredéket, kevesebb állatcsontot és középtájon néhány nagyobb bedobált követ tartalmazott. A leletek helyzete alapján a vélhetően a Zseliz időszakhoz tartozó kutat még a középső neolitikum idején betemethették; felső része később, természetes módon töltődött fel. A természetes mélyedés alatt jelentkező szürke, kővér agyagba beásva egy további kútszerű gödrot is feltártunk (SE 1587). A 98,60-98,80 mBf-nél jelentkező objektumot 2 méter mélyen ásták le. Többszöri beomlást mutató alsó rétegeiből kevés középső neolitikus kerámia került elő, míg a betöltés felső szintjében látható teknős aljú beásásban a középső rézkor fiatalabb

Street, the original ground level was destroyed. Only a small part of the original number of settlement features could still be found. Even so, some postholes clearly indicate the presence of structures supported by posts in this area as well. Besides some shapeless pits (SE 1555, 1575) we unearthed the lower part of more regular and deeper pits (SE 1564, 1572 etc.) as well as remains of the lower part of a separate oven cut into the soil (SE 1573) (Fig. 6). In the western part of the area, a detail from a (modern?) ditch (SE 1572) was found running from northwest to southeast. The ditch cut across a number of features from the Middle Neolithic settlement, a pit complex (SE 1575), another oven (SE 1576), and a pit containing human remains as well (SE 1586). In the intact lower part of the pit, otherwise badly disturbed by the ditch, we were able to preliminarily identify the skeletal remains of two humans haphazardly thrown into it. Among the irregularly buried bones, on the western side of the pit, a small cluster of riverine shells was uncovered (Fig. 7).

In the territory of ramp "E", it was possible to observe the original ground surface only in the southeastern section where the area of Növény Street had filled up in the direction of the railway embarkment, without significantly affecting the former surface. Here, we found the natural depression (SE 944) observed during the research in 2010 and also in March 2011 along the new track of the storm water drainage channel. The depression extended in an approximately a east-west direction and had a clayey subsoil and was filled with black, muddy soil. Here, the depression reached a depth of 98.70 m a.B.s. The features from the Neolithic settlement could be followed on the northern

6. kép: Önállóan álló, földbe vájt kemence alsó részének maradványa
Fig. 6: Remains of the lower part of an individual semi-sunken oven

7. kép: Árokkal átvágott újkőkori gödör emberi maradványokkal
Fig. 7: Neolithic pit containing human remains cut by a ditch

8. kép: Az „E” rámpa területe déli irányból feltárás közben
Fig. 8: Area of ramp “E” from the south during excavation

9. kép: Középső neolitikus kút feltárás után
Fig. 9: Excavated Middle Neolithic well

időszakába keltezhető kerámiatöredékek feküdtek.

Az „E” rámpa területének kutatása során további megerősítést nyert az a korábbi megfigyelés, miszerint a település intenzív része a korábban lenyesett alacsony kiemelkedésen húzódott. A települési jelenségek déli irányban az egyre mélyülő térszín felé már kisebb számban jelentkeztek, az alacsonyabban fekvő felszínen víznyerőket, kutakat létesítettek az újkőkori középső szakaszában. Új korszakot jelent a középső rézkor előkerülése ezen a területen.

2011. augusztus 18. és 23. között, a 6-os számú főút közötti hídjának kivitelezését megelőzően, a 2010. évi ásatás „B” területének északi széléhez csatlakozva, a főút Duna felőli, bal pályájának területén áthaladó aluljáró szakaszon és az azt

edge of the depression although they were less dense on the sloping surface (Fig. 8). Besides some pits (SE 1670, 1588 etc.), we excavated a well as well that was dug into the northern edge of the depression. Its northeastern part was destroyed when the slurry wall was dug out (Fig. 9). The well sunk down into the greyish yellow subsoil was first observed at the level of 99.68 a.B.s, where its diameter was 4 m. The sidewall of the well conically narrowed to 110 cm. Its bottom was reached at a level of 96.50 a.B.s., where, after a natural layer of pebbles, water appeared. We did not observe any wash-outs in the well and the uniform fill contained a relatively high number of potsherds, some fewer animal bones, and a few stones thrown in the middle section. Based on the position of the finds, the Zseliz period well may still have filled in during the Middle Neolithic. Its upper part was filled later as a result of a natural process. We also unearthed another well-like pit that had been dug into the grey, sticky clay appearing beneath the natural depression (SE 1587). The feature observed at the level of 98.60-98.80 a.B.s. was dug down to 2 m. The lower layers of the fill that displayed traces of multiple wash-outs, contained a few pieces of middle neolithic pottery, while in the trough-shaped pit visible in the upper level of the fill lay potsherds dated to a younger phase of the Middle Copper Age.

During the research in the area of ramp “E”, the presupposition that the densest part of the settlement was situated on part of the low elevation that had been cut away previously, was reinforced. The number of the settlement features decreased to the south, towards the gradually sloping surface. In the lower areas, water sources, wells, were created in the Middle Neolith-

keletről párhuzamosan követő esőcsatorna árkában végeztünk szakfelügyeletet, mintegy 400 m²-en (1. kép 4). Az árvízvédelmi gát szerepét is betöltő 6-os számú főút homoktöltése alatt korábbi tereprendezés során lenyesett, változó vastagságú humuszmaradványt figyeltünk meg, amely alatt homokos kőzetlisztes-agyagos altalaj jelentkezett. Az aluljáró építéséhez szükséges nyugati részfaltól nyugatra eső sávban, a földkitermelés nyugati falában egy középső neolitikus gödör részletét tártuk fel (SE 961). A méhkasszerű gödör kevés kerámiát és néhány kagylótöredéket tartalmazott. Az aluljárót határoló résfalak, valamint a 6-os út középvonalában lehelyezett ideiglenes szádfal által közrefogott területen a 2010. évi megelőző feltárás során feltárt, avar korinak meghatározott árokrendszer (10. kép) további részletét találtuk meg (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011, 101–104). Az északkelet-délnyugati irányú, 2,5–3 méter széles, több belső vájattal tagolt árokvonulat (SE 962) délnyugati folytatása már előkerült a 2010. évi ásás során. Északkeleti részét a keleti résfal létesítése során megsemmisítették, így csak feltételezhetjük, hogy eredetileg északkeleten csatlakozhatott a derékszögben futó SE 30, 31 elvezetésű árokvonulathoz, így módon északnyugati oldalát képezve egy, 2010-ben már előkerült, négyzet alakú térséget körülhatároló árokrendszernek. Ezt a feltevést valószínűsíti, hogy az esővíz elvezető csatorna keleti résfalán kívül, egyidejűleg kiasott árkában a széles árok folytatása nem került elő. Itt néhány ismeretlen korú objektum (árok?) részletét sikerült megfigyelnünk, de ezek összefüggését az avar kori árokrendszerrel a résfal kialakításakor történt bolygatás miatt már nem lehetett megállapítani. A csatornaárok északnyugati falában, nagyjá-

ic Period. The Middle Copper Age appears as a new phase of occupation in this area.

Archaeological observation was conducted between 18 and 23 August 2011, preceding the construction of the vehicular bridge for Route 6, in the territory of the tunnel section crossing the left carriageway of the route on the Danube side and of the storm water drainage channel running parallel to its eastern side, in an area totalling 400 m² adjoining the northern edge of site “B” from the 2010 excavation (Fig. 1.4). Under the sand embankment for Route 6 that fulfilled the role of a dam as well, the remains of a humus layer of varying thickness cut away during previous levelling work was observed. Beneath that layer, a sandy, silty and clayey subsoil appeared. In the band situated to the west of the western slurry wall necessary for the construction of the tunnel, in the western wall of the earth quarry, a detail from a middle neolithic pit (SE 961) was brought to light. The beehive-shaped pit contained a few pieces of pottery and some shell fragments. In the area situated between the slurry walls bordering the tunnel, and the temporary earthen curtain placed down the middle axis of Route 6, a further detail of the ditch system (Fig. 10) unearthed during the 2010 preventive excavation dating to the Avar Period was found (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011, 101–104). The southwestern continuation of the 2.5–3 m wide ditch (SE 962) oriented northeast-southwest and articulated with a number of inner grooves, had already been found during the 2010 excavation. Its northeastern part was demolished when the eastern slurry wall was erected. Thus, we can only suppose that in the northeast it may originally have joined ditch SE 30, 31 running at a right angle

ból a 6-os út középvezetékében egy további középső neolitikus gödör maradványait sikerült részlegesen megmentenünk. Az objektumot a 6-os út középvezetékében ideiglenesen lezáró szádfal lehelyezésekor teljesen átvágták, majd a csatornaárok kiásása során is jelentősen megbolygatták (11. és 12. kép). A metszettel és a még feltárható részlet alapján méhkas alakú gödörként rekonstruálható objektum betöltése tömör, vastag rétegben igen nagy mennyiségben tartalmazott kagylóhéjakat, amelyek alatt gyenge tüzelésnyomokat figyelhettünk meg. Ezen jelenségek alapján a középső neolitikus gödör különleges rendeltetését kell feltételeznünk.

A 6-os út bal pálya területén végzett szakfelügyelet során világossá vált, hogy az attól északra fekvő „A” területen előkerült középső neolitikus megtelepedés gyengülő intenzitással dél felé, a Duna irányába tovább is kiterjedt a korábban feltételezett-nél. A korszak kis intenzitású települési nyomait az avar kori település feltárásakor a 6-os út déli oldalán is sikerült megfigyelni (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011, 100–107). Az újabb adatok szerint a

to it and constituting the northwestern side of a square ditch system already recovered in 2010. This supposition is supported by the fact that the continuation of the wide ditch was not found in the ditch excavated at the same time for the storm water drainage channel outside the eastern slurry wall. Here, details of some archaeological features (ditches?) of unknown date were observed. However, their relation to the Avar Period ditch system could not be clarified due to disturbances caused by the construction of the slurry wall. In the northwestern wall of the channel ditch, approximately along the middle axis of Route 6, we were able to partially save the remains of one more middle neolithic pit. The feature was cut through completely when the curtain temporarily closing off Route 6 along the middle axis was laid down. Later, the area was once again badly disturbed during the excavation of the channel ditch (Figs. 11 and 12). Based on the section wall and the detail that could be unearthed, the feature was reconstructed as a beehive-shaped pit. Its fill contained a thick, compact layer of

10. kép:
Árokrendszer
metszete
Fig. 10: Section of
the ditch system

11. kép: Jelentős mennyiségű kagylót tartalmazó, méhkas alakú gödör
 Fig. 11: Beehive shaped pit containing a large amount of shells

12. kép: A gödör részlete feltárás után
 Fig. 12: Detail of the pit after excavation

két, korábban elkülönültni látszó települési hely összefüggését a középső neolitikum időszakában a továbbiakban nem zárhatjuk ki.

2011. október 25. és november 10. között a csomóponti aluljáró további összefüggő részén, a 6-os út jobb pálya, a nyugati lehajtó („Ny” rámpa), a középső („K”) rámpa, illetve a vasúti híd alatti területen végeztünk régészeti szakfelügyeletet, amelynek során mintegy 1500 m²-nyi területet kutattunk át.

Először 2011. október 25. és 27. között, a vasúti híd alatt végzett földmunkáknál (1. kép 5) biztosítottunk szakfelügyeletet, ahol a talaj kitermelésére a híd elkészültét követően, az úgynevezett milánói módszer szerint került sor. Ez az eljárás nem tette lehetővé a lelőhely területben törté-

shells, beneath which faint traces of firing could be seen. Based on these occurrences, it appears that the middle neolithic pit fulfilled some specific function.

During archaeological observation work conducted along the left carriageway of Route 6, it became clear that the middle neolithic settlement uncovered in site “A” (situated north of the area in question) extended further to south towards the Danube than previously supposed although the density of the settlement features steadily declined in that direction. Traces of the sparsely occupied settlement dating from this period could also be observed during the excavation of the Avar Period settlement on the south side of Route 6 (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011, 100–107). Based on the more recent data,

nő vizsgálatát, így csak a függőlegesen, vékony rétegben bontott metszetfalban volt lehetőség régészeti jelenségeket megfigyelni. Ily módon a híd keleti szakasza alatt két egymás mellett elhelyezkedő, középső neolitikumra keltezhető, méhkas alakú gödröt sikerült megtalálnunk és részlegesen feltárnunk (SE 1625, 1626). A nyugati szakaszon egy oszlophelyet és egy további, északi részén géppel megbolygatott kerek gödröt találtunk (SE 1627), amelyeknek teljes feltárását a délről kapcsolódó „K” rámpa földmunkáinak szakfelügyelete során tudtuk csak megoldani.

A hídtól délre elhelyezkedő ún. „K” rámpa (1. kép 6), illetve az abba nyugati irányból levezető „Ny” rámpa (1. kép 7), valamint a 6-os út dél felől kapcsolódó jobb pályájának területén (1. kép 8) a közúti híd építését megelőzően, 2011. november 2. és 10. között végeztünk szakfelügyeletet. Ennek során megállapítottuk, hogy a „K” rámpa déli, illetve a kapcsolódó 6-os út jobb pályájának északi sávjában, valamint a „Ny” rámpa teljes területén, a 6-os út és a 30/a vasúti pálya között, egy korábban létesített, körülbelül 18 m széles, sóderos feltöltésű modern árok húzódik, amely ebben a sávban teljességgel megsemmisítette a régészeti jelenségeket. Ugyanebben az elpusztult zónában húzódik a 6-os út jobb pályahídját keletről majdan kísérő esővíz elvezető csatorna déli szakasza is. Ettől északra, a csatornaárok még érintetlen területen húzódik szakaszán a csövet sajtolással vezették át, így régészeti jelenségeket ott sem tudtuk megfigyelni.

A „K” rámpa még épen maradt északi sávjának nyugati részében, a híd alatt korábban előkerült gödör (SE 1627) folytatásán kívül, egymás közelében még további négy, a középső neolitikumba keltezhető gödröt tártunk fel (SE 1684-1687). A ke-

it cannot be excluded that the two middle neolithic settlements that previously appeared to be separate entities were, in fact, related.

Between 25 October and 10 November, archaeological observation work was conducted at another continuous stretch of the road junction tunnel, the territory of the right carriageway of Route 6, the western exit road (ramp “Ny”), the middle (“K”) ramp, and the area under the railway bridge. We researched a total of 1500 m².

First, construction work was observed by our archaeological team between 25 and 27 October 2011 during earth-moving work beneath the railway bridge (Fig. 1.5). Here, the earth was exploited following the construction of the bridge, applying the so-called Milanese method. This method did not permit the surface research of the archaeological site. The archaeological features could be observed in the vertical section wall where thin layers were removed. Thus, we were able to identify and partially recover two beehive-shaped pits dated to the Middle Neolithic, situated one next to the other, under the eastern part of the bridge (SE 1625, 1626). Under the western part of the bridge, a post-hole and one more round pit were found (SE 1627); the northern side of the latter had been disturbed by machine working. The complete excavation of these features could only be conducted during the archaeological observation work that took place during earth-moving for ramp “K” adjoining on the south.

Archaeological observation work was conducted between 2 and 10 November 2011, preceding the construction of the vehicular bridge in the area of the so-called ramp “K” situated south of the bridge (Fig. 1.6), ramp “Ny” running into

rek, méhkasszerű SE 1627 déli szakaszán egy közepmagasságban húzódó keskeny padkán kissé oldalára billent, enyhén kettős kónikus gömbszelet alakú, igen vékony falú edényke állt (13. kép). Egy további méhkas alakú gödörben (SE 1684), az oldalról leomlott réteg tetején állatcsontok és kagylóhéjak feküdtek (14. kép). A beomlás alatt, a gödör közepén egy oldalra fordult miniatűr edényke feküdt.

A 6-os út jobb pálya alatti terület déli sávjában, a sóderes feltöltésű modern árok-tól délre szintén követni lehetett a középső neolitikus megtelepedés nyomait (15. kép). Ezen a területen 13 objektumot sikerült megtalálnunk (SE 1702-1706, 1708-1709, 1711), amelyek között méhkas alakú gödörök és néhány oszlophely is szerepelt.

3. Kutatások a Növény utca útfelületének északnyugati szakaszán („A” terület)

A Növény utca északnyugati szakaszán (1. kép 9) a lelőhely még megmaradt jelenségeinek feltárására a burkolat felszedését követő földmunkáknál 2011. október 27. és november 14. között nyílt lehetőség.

Az útfelület kialakításakor végzett földmunkák, illetve több közmű létesítése

it from the north (Fig. 1.7), and the right carriageway of Route 6 adjoining from the south (Fig. 1.8). At this time a 18 m wide modern ditch with gravelly fill that had been created earlier was observed, running along the southern lane of ramp “K”, the northern lane of the right carriageway of Route 6, and over the entire territory of ramp “Ny”, between Route 6 and railroad 30/a. The ditch entirely destroyed the archaeological features along this line. The southern section of the storm water drainage channel that will run along the eastern side of the right vehicular bridge of Route 6 is situated in the same, damaged zone. North of this area, in the section of the channel ditch that ran across an intact area, the pipe put in place by pressure so it was not possible to observe archaeological features.

In the western part of the still intact northern lane of ramp “K”, besides the continuation of the pit found earlier under the bridge (SE 1627), we unearthed four more pits dated to the Middle Neolithic, situated close to one another (SE 1684-1687). In the southern part of the beehive-shaped pit SE 1627, on a narrow

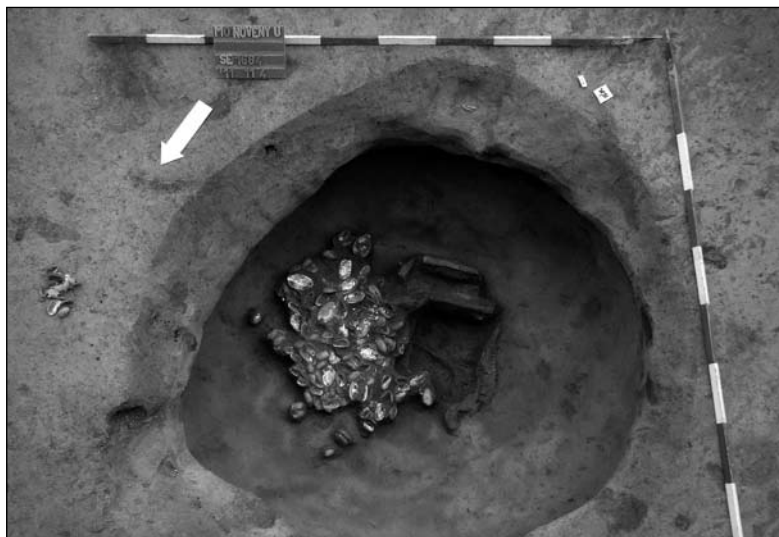

13. kép: Kerek gödör edénykével

Fig. 14: Round pit with vessel

során korábban már jelentős bolygatások érték a lelőhelyet a Növény utca északnyugati szakaszán is. Az útalapozás előtt végzett humuszolás ismeretlen mértékben az altalaj felső rétegét is érintette, vélhetően elpusztítva a sekélyebb objektumokat, illetve a megtalált objektumok felső szintjét. Az altalaj feletti modern feltöltés eltávolítását ezúttal rézsúkanalás munkagéppel

shoulder, stood a small, gently tilted vessel. The vessel had a slightly double conical spherical segment shape and very thin walls (Fig. 13). In another beehive-shaped pit (SE 1684), animal bones and shells were found lying on top of a layer that had fallen down from the sidewall (Fig. 14). A miniature vessel was lying beneath the collapsed layer, in the middle of the pit.

14. kép: Méhkas alakú gödör feltárás közben, betöltésében kagylóréteggel és állatsontokkal
Fig. 14: Beehive-shaped pit during excavation with shell layer and animal bones

15. kép: Újkőkori objektumok foltjai
Fig. 15: Patches of Neolithic features

végezték, így a még megmaradt régészeti jelenségek jól megfigyelhetőek voltak. A munka során átkutatott 1300 m²-es területen így több mint 70 régészeti jelenséget (SE 1628-1683, 1689-1693, 1695-1701, 1706-1707, 1710, 1712-1723, 1748) sikerült még feltárni és dokumentálni. Teljes feltárást a korábban már vizsgált esővíz elvezető csatorna beásásáig végezhattünk. A csatorna és a szintén már átvizsgált „E” rámpa közötti, háromszög alakú területet szondázó jelleggel vizsgálhattuk.

A terület északi és déli szakaszán az erőteljesebb bolygatás miatt csak néhány objektumot tudtunk megtalálni. A terület középső részén viszont egy nagy kiterjedésű gödörkomplexum (SE 700) részletét, valamint több gödör alsó részét is meg tudtuk figyelni (16. kép). Az egyik egyenes aljú, kissé szögletesedő, szabálytalan kör alakú gödör betöltésének aljában bedobált köveket és két szétnyomódott edény – egy talpon álló fazék és egy oldalra fordult talpas tál (17. kép) – töredékeit találtuk meg (SE 1660). Sikeres adatokat nyernünk épület egykori létezésére is ezen a területen: egy északnyugat-délkeleti irányú cölöplyukos egy újabb oszlopos szerkezetű épület nyugati oldalát jelezte, és előkerült az épülethez tartozó középső tartóoszlopok egy része is. A keltezhető régészeti jelenségek mindegyike a középső neolitikumba, a DVK fiatalabb szakaszába, a Zseliz időszakba sorolható.

A szakfelügyelet során előkerült a 2010-ben megfigyelt (középkori?) árkok folytatása is.

4. Megfigyelések és feltárások a Nagytétényi úti összekötő útszakaszon („A” terület)

A 2010-ben folytatott feltárás során a Nagytétényi úti összekötő útszakasz középső részén a 27. számú szelvény nyugati

Traces of the neolithic settlement could be followed along the southern lane of the right carriageway of Route 6, south of the modern ditch with gravelly fill as well (Fig. 15). In this area, 13 archaeological features (SE 1702-1706, 1708-1709, 1711) could be identified including beehive-shaped pits and some postholes.

3. Research in the northwestern section of the road surface of Növény Street (Site “A”)

In the northwestern section of Növény Street (Fig. 1.9), it proved possible to unearth the remaining archaeological phenomena from the site during earth-moving work that followed the removal of the pavement, between 27 October and 14 November 2011.

The site had already been badly disturbed in the northwestern part of Növény Street as well, during the earth-moving related to the laying of the road pavement and public utilities. The removal of the humus layer before the road foundation work impacted the uppermost layer of the subsoil as well to an unknown extent, supposedly destroying the shallower features and also the upper part of the features that were finally recovered. The modern fill above the subsoil was removed here with a shovel-dredge, so the surviving archaeological phenomena were easily observable. Thus, we were able to unearth and document 70 archaeological features (SE 1628-1683, 1689-1693, 1695-1701, 1706-1707, 1710, 1712-1723, 1748) in the investigated 1300 m² territory. A complete excavation could be conducted as far as the ditch of the storm water drainage channel investigated before. The triangular territory between the channel and ramp “E” (previously investigated) could be researched using a test trench method.

végét, valamint a 35. számú szelvény déli, 1,5-2 méter széles sávját az ott húzódó telekhatároló kerítés, valamint a két szelvényt elválasztó gázvezeték 6-7 méter széles védősávja miatt nem tudtuk feltárni. A kerítés által érintett terület régészeti kutatását a földmunkákhoz kapcsolódó szakfelügyelet alkalmával 2011. szeptember 13. és 20. között végeztük el (1. kép 10), míg a gázvezeték védősáv területének (1. kép 11) megfigyelésére, a régészeti jelenségek feltárására, dokumentálására csak később, 2011. november 15-16-án kerülhetett sor.

A kerítés elbontása után, a földmunkával érintett, kivitelező által lehumuszolt közel 300 m²-nyi területen, a gázvezeték védősávjának két oldalán egy nagyobb és egy kisebb területen, összesen 33 régészeti jelenséget dokumentáltunk, amelyek többségükben kapcsolódtak a 2010-ben feltárt jelenségekhez (18. kép). A gázvezeték két oldalán egymásba ástott gödrök komplexumát tártuk fel a DVK legfiatalabb, Zseliz időszakából, amelyek mindkét irányban a védősáv alá húzódtak. A 27. számú szelvény nyugati végében feltárt gödrök viszonylag sok leletet tartalmaztak a középső neolitikum fent említett szakaszából. A nyugat-keleti irányú 35. számú szelvény déli sávjában nyugat felé egyre ritkuló újkőkori települési jelenségeket tapasztaltunk. A terület keleti részében még néhány, kevés kerámiatöredéket tartalmazó kisebb gödröt és oszlophelyet tártunk fel ebből a korszakból, míg a szelvény középső szakaszán már csak az egymással párhuzamosan északkelet-délnyugati irányban futó, vélhetően a középkorra keltezhető árkok (SE 804=SE 616, SE 827=SE 1615) folytatását találtuk meg. A szelvény nyugati vége üres volt, jelezve az újkőkori területhasználát nyugati szélét ebben a sávban.

Only a few archaeological features could be identified in the northern and southern part of the territory due to more intensive disturbances there. In the central part of the area, however, a detail from a large pit complex (SE 700) as well as the lower part of a number of pits (Fig. 16) could be observed. Stones thrown into the pits and shards from two crushed vessels – a pot standing on its base and a pedestalled bowl turned on its side (Fig. 17) – were found at the bottom of the fill of a slightly angular, irregularly round pit (SE 1660). Information about the presence of a former construction in this area could be gained as well: a row of postholes oriented northwest-southeast marked the western side of another structure supported by posts. Some of the central posts belonging to the construction came to light as well. Each of the archaeological phenomena that could be dated belonged to the Middle Neolithic, a younger phase of the Transdanubian Linear Pottery Culture, the Zseliz phase.

During archaeological observation work, the continuation of the (medieval?) ditch observed in 2010 was found as well.

4. Observations and excavations in the connecting road section at Nagytétényi Road (Site "A")

During the archaeological research conducted in 2010 in the middle part of the connecting road section at Nagytétényi Road, we were neither able to excavate the western ending of trench No. 27 and nor the 1.5-2 m wide southern band of trench No. 35 due to the presence of the fence edging the plots and the 6-7 m wide buffer zone for the gas pipe dividing the two sections. We conducted archaeological research on the territory impacted by the

16. kép: A Növény utca északnyugati szakaszának középső része északról

Fig. 16: Central section of the North-western part of Növény Street from the north

17. kép: Gödörobjektum, betöltésének aljában edényekkel és bedobált kövekkel

Fig. 17: Vessels and stones in the fill of a pit

A gázvezeték védősávjában, a kivitelező által utólag lehumuszolt közel 170 m²-nyi területen összesen 23 régészeti objektumot (SE 1724-1747) dokumentáltunk, amelyek többségükben kapcsolódtak a 2010-ben, illetve a 2011. szeptemberében feltárt jelenségekhez. A korábban már előkerült gödörobjektumok folytatása mellett rendszert alkotó oszlophelyeket is találtunk, amelyek vélhetően egy újabb

fence within the framework of archaeological observation related to earth-moving, between 13 and 20 September 2011 (Fig. 1.10). The territory of the gas pipe buffer zone (Fig. 1.11) was observed and the archaeological phenomena were excavated and documented later, on 15-16 November 2011.

Following the dismantling of the fence and the removal of the humus by the con-

északnyugat-délkeleti tájolású oszlopszerkezetes épülethez tartoztak (19. kép). A keltezhető objektumok mindegyike a középső neolitikumhoz, a Zseliz időszakhoz köthető. A védősáv nyugati zónájában korábban több közmű (gázelosztó, elektromos, illetve távközlési kábel) létesítések súlyosan károsították a lelőhelyet, ott csak töredékes régészeti jelenségeket tudunk megfigyelni.

Annak ellenére, hogy a 2011. évi kutatók sokszor igen kedvezőtlen körülmények között és több alkalommal a lelőhely korábban már sérüléseket szenvedett pontjain zajlottak, a több mint 5500 m²-en végzett megfigyelések és feltárások jelentősen bővítették ismereteinket, elsősorban a 2010-ben felfedezett és kutatott középső neolitikus településre vonatkozóan.

Az újabb kutatások alapján összefoglalóan elmondható, hogy a település teljes szélességben kiterjedt a Növény utca 6-os úttól északnyugati irányban haladó szakaszára, sőt jelenleg ismeretlen mértékben tovább húzódott az attól északkeletre, keletre fekvő területre is. Legintenzívebb része a Növény utca északnyugati és részben középső szakaszán jelentkezett, csakúgy, mint a 2010. évi ásatás során. Délnyugati irányú kiterjedésével kapcsolatosan a „vágányelhúzásnál” bizonyítást nyert az a korábbi feltételezésünk, hogy a települési hely teljes egészében megtalálható a Nagytétényi út, Növény utca, és a 6-út által közrefogott térségben is. Újdonsággként sikerült regisztrálnunk középső újkőkori települési jelenségeket az „A” terület délkeleti részén több alkalommal is dokumentált, de továbbra is ismeretlen hosszúságú, északkelet-délnyugati irányú természetes árok szerű mélyedéstől délre is, amely úgy tűnik, talán kevésbé játszhatott

tractor, we documented 33 archaeological features in the 300 m² territory impacted by the earth-moving, on the two sides of the buffer zone of the gas pipe, on two surfaces, a large one and a smaller one. Most of the features were related to those uncovered in 2010 (Fig. 18). On the two sides of the gas pipeline, a complex of superimposed pits dating from the youngest, Zseliz phase of the Transdanubian Linear Pottery Culture came to light. The pits extended beneath the buffer zone in both directions. The pits unearthed in the western end of trench No. 27 contained a relatively large number of finds from the above-mentioned phase of the Middle Neolithic. In the southern band of trench No. 35 oriented east-west, neolithic settlement features decreasing in density towards the west were discovered. In the eastern part of the surface, some small pits and postholes dating from the same Neolithic phase and containing a few potsherds were discovered. In the middle section of the trench, however, only the continuation of the supposedly medieval ditches were found, running parallel from northeast to southwest (SE 804=SE 616, SE 827=SE 1615). The western end of the trench was empty, which indicated the western edge of the neolithic occupation zone in this band.

In the buffer zone of the gas pipe, where the humus was removed later by the contractor, a total of 23 archaeological features (SE 1724-1747) in a territory of 170 m² came to light. The features were mostly related to those excavated in 2010 and in September 2011. Besides the continuation of the previously identified pits, postholes were found as well that proved to constitute a system, and supposedly belonged to another northwest-southeast

elválasztó, illetve lehatároló szerepet, mint korábban az feltételezhető volt. A korszak települési jelenségei attól délre némileg kisebb számban, illetve déli irányba csökkenő intenzitással fordulnak elő. A 2011-ben feltárt, közelebről is meghatározható újkőkori objektumok a Zseliz időszakra keltezhetőek és vélhetően kapcsolódnak a „B” területen korábban feltárt, igen szórványosan jelentkező Zseliz települési jelenségekhez.

A kutatások jelentős eredménye, hogy a Növény utca útfelülete alatt és a Nagytétényi úti lehajtón további épületalapok részleteit sikerült meghatározni, illetve néhány oszlophely előkerülése alapján egykori házak létezését feltételezhetjük a csomóponti aluljáró területén is.

A tároló-, nyersanyagnyerő-, illetve hulladékgyűjtő mellett 2011-ben több esetben kerültek elő olyan, szokványostól eltérő jellegű és tartalmú gödrök is, amelyek a kultuszérettel hozhatók összefüggésbe. Ilyenek azok az objektumok, amelyekbe a

oriented structure that was supported by posts (Fig. 19). Each of the features that could be dated were associated with the Middle Neolithic, Zseliz Phase. In the western part of the buffer zone, the archaeological site was seriously damaged when the public utilities (gas distributor, electric and communication cables) were laid down. Only fragmentary archaeological phenomena could be observed there.

Research in 2011 was conducted under unfavorable circumstances and more than once in those parts of the site that had previously suffered disturbances. Nevertheless, observations and excavations carried out on a territory of more than 5500 m² have significantly broadened our knowledge especially concerning the middle neolithic settlement discovered and researched in 2010.

Based on the most recent research we can conclude that the settlement covered the entire width of the section of Növény Street that ran northwest from Route 6.

18. kép: 2010-ben előkerült méhkas alakú gödör 2011-ben feltárt részlete
Fig. 18: Recently excavated part of a beehive-shaped pit first excavated in 2010

19. kép: Középső
neolitikus épület
részletének
oszlopgödrei
Fig. 19: Pitholes of
part of a Middle
Neolithic building

szemétködröktől eltérő módon, vélhetően áldozati céllal, ép vagy csaknem ép edényeket temettek el, illetve a szabályostól eltérő módon eltemetett emberi maradványokat tartalmazó gödör is. A szétszórtan heverő emberi csontokkal kapcsolatban feltételezhetjük, hogy a maradványokat még a neolitikum idején, különleges körülmények között másodlagosan temették a gödörbe. Mindenképpen figyelemre méltóak a jelentős mennyiségű kagylóhéjat tartalmazó objektumok is, annak ellenére, hogy kisszámú kagylótöredékkel gyakorta más gödörök leletei között is találkozunk. Ezek megszokottól eltérő jellegére az egyik gödörben előforduló tüzelési nyom, illetve a kagylóhéjjal együtt eltemetett, egy esetben szájjal lefelé fordított edény is felhívja a figyelmet. A halak mellett az édesvízi kagylók könnyen elérhető, biztos fehérjeforrásként szolgáltak az elsősorban vízi, ártéri környezetben megtelepedett közösségek számára (GULYÁS 2011). E másodlagos élelemforrások felértékelődött szerepével lehet kapcsolatos a különleges körülmények között eltemetett, jelentős mennyiségű kagylóhéj előfordulása egyes

The settlement extended even northeast and east from this area to a still unknown extent. The most densely occupied part was situated in the northwestern and partly in the middle section of Növény Street, in the same way it was observed during the 2010 excavation. Concerning the extension of the occupation towards the southwest, the presupposition that the settlement covered the entire area bordered by Nagytétényi Road, Növény Street and Route 6, was demonstrated to be true during the work related to the relocation of the railroad track. One new result is the observation of middle neolithic settlement features found south of the ditch-like natural northeast-southwest oriented depression and documented more than once in the southeastern part of site "A". The length of this feature is still unknown. It appears that the dividing or border role of this depression was less significant than previously supposed. South of this natural feature the number of the settlement features dating from the Middle Neolithic was lower, and the density of the occupation diminished towards the south. Those

objektumokban. Jelentőségüket az említett emberi maradványok mellé eltemetett kagylóhalom alapján is feltételezhetjük.

Az újkőkori kút előkerülése ugyancsak jelentős a településen. Annak ellenére, hogy már a korai neolitikumtól kezdve létesítettek mesterséges víznyelőket, kutakat, a DVK területén ilyen objektum előkerülése ritkaságnak számít (HORVÁTH–JUHÁSZ–KÖHLER 2003; NÉMETH–TAKÁCS 2003). A fővárosban kutatott hasonló korú lelőhelyek közül is mindössze a III. kerület, Királyok útja 291. szám alatt végzett ásatáson tudtunk megfigyelni egy esetleg középső neolitikumba tartozó, kútként értékelhető objektumot (SZILAS–VIRÁG 2010, 45–46).

Eddig ismeretlen korszakot jelez a lelőhelyen a középső rézkor leleteinek előfordulása a természetes árok mélyen fekvő térszínén, amely megtelepedésre csak szárazabb időszakban lehetett alkalmas. Az eddig megismert jelenségek alapján területünkön nem feltételezhetünk tartós megtelepedést ebben az időszakban.

M. Virág Zsuzsanna

Irodalom/References:

GULYÁS 2011 – Gulyás S.: Az édesvízi kagylók szerepe a Kárpát-medencei közösségek gazdálkodásában és az ártéri környezet lokális és regionális adottságainak rekonstrukciójában. Szegedi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola Doktori értekezés. Kézirat. Szeged 2011.
HORVÁTH–JUHÁSZ–KÖHLER 2003 – Horváth, T. – Juhász, I. – Köhler, K.: Zwei Brunnen der Balaton-Lasinja Kultur von Balatonószöd. *Antaeus* 26 (2003) 265–300.

neolithic features excavated in 2011 that could be more precisely dated belonged to the Zseliz Phase, and are probably related to the very sparse Zseliz settlement features previously recovered on site “B”.

A significant result of the research was that under the road surface of Növény Street and at the exit road at Nagytétényi Road, we were able to identify the bases of further constructions, and based on the occurrence of some postholes, it can be supposed that there were formerly houses in the territory of the road junction tunnel as well.

In 2011, besides storage, borrowing and refuse pits, a number of pits were discovered. Their unusual characteristics and contents suggest that they might have been related to cultic life. Features that as opposed to refuse pits, contained complete or almost complete vessels buried supposedly for sacrificial purposes belonged to this group as does the pit that contained human remains buried in a haphazard manner. It is suggested that the scattered human remains were buried secondarily within the pit in the Neolithic, under special circumstances. Features containing a significant number of freshwater shells deserve special attention, despite the fact that some shell fragments often appear among the finds from other pits as well. The unusual character of these pits is emphasized by the traces of firing observed in one of the features and the presence of a vessel buried together with the shells, in one case placed upside down. Besides fish, fresh-water shells also served as an easily available protein source for the communities that settled in this wet environment on the Danube flood plain (GULYÁS 2011). The occurrence of a significant number of shells in certain features, bur-

NÉMETH-TAKÁCS 2003 – Németh, G. – Takács, M.: Urzeitliche und mittelalterliche Brunnen bei Lébény. *Antaeus* 26 (2003) 97–141.

SZILAS-VIRÁG 2010 – Szilas G. – M. Virág Zs.: Megelőző feltárás az egykori Fővárosi Tanács Üdülőjének területén (III. ütem) (Investment-led excavations on the territory of the former holiday house of the City Council of Budapest [phase III]). *Aqfűz* 16 (2010) 39–52.

SZILAS-VIRÁG-BESZÉDES 2011 – Szilas G. – M. Virág Zs. – Beszédes J.: Középső újkőkori, késő avar telepnyomok és a limesút részlete az M0 autóút Budatétény-Növény utcai csomópontjának feltárásán (Middle Neolithic, late Avar settlement traces and a segment of the limes road from the excavation of the Budatétény-Növény Street junction of the M0 motorway). *Aqfűz* 17 (2011) 87–112.

ied under special circumstances, may be related to the great cultural appreciation for this secondary source of nourishment. Their significance is suggested by the pile of shells buried near the human remains as well.

The occurrence of the Neolithic well in the settlement is also a significant phenomenon. Despite the fact that artificial water resources, wells, had already been constructed since the Early Neolithic, such features are rarely found in the area of the Transdanubian Linear Pottery Culture (HORVÁTH-JUHÁSZ-KÖHLER 2003; NÉMETH-TAKÁCS 2003). Among the sites dating from this period and researched in the territory of Budapest, a possibly middle neolithic feature that could be interpreted as a well could be observed only during the excavation at 291 Királyok Road (3rd District) (SZILAS-VIRÁG 2010, 45–46).

Middle copper age finds indicated a previously unknown phase of occupation at the archaeological site. These finds appeared by the low surface of the natural ditch that might have been suitable for settlement only in relatively dry periods. Based what is known at present, no permanent occupation of this area can be supposed during the above period.

Zsuzsanna M. Virág